

Et bornholmsk smedesignet

Af Jette Arneborg Pedersen

I begyndelsen af forrige århundrede indledtes de første forsøg på at drive effektiv skovbrug i Almindingen på Bornholm. Initiativtageren til dette store arbejde var øens første egentlige skovridder Hans Rømer.

Der blev ryddet grundigt op i det store skovområde, og bl.a. blev der til de mange stendiger, som blev rejst for at markere kongens område og til dræningsarbejder, hentet adskillige vognlæs sten fra den gamle middelalder-kongeborg, Lilleborg, midt i Almindingen.

Under dette arbejde fandt skovarbejderne rundt omkring i Almindingskoven mange forskellige oldsager, som Rømer omhyggeligt indsamlede og sendte over til Det kongelige Museum for de Nordiske Oldsager i København.

Således indsendte Rømer i 1828 en hel del oldsager, både forhistoriske og middelalderlige, og blandt disse, indført under inv. nr. MDCCCLIV, »Et Metal Signet fra Middelalderen. I Midten et Skjold med Hammer og Tang, Rundt om går denne Indskrift med Munkebogstaver SIGILLUM RUNG FABER«. Indsendt ved Hr. Capitain og Holzförster Rømer på Bornholm.

Signetet (fig. 1-2) er af bronze og er cirkulært med diameteren 3,5 cm. Rygsiden er plan og forsynet med en smal, lav rygskinne, i hvis ene ende er boret et lille, cirkulært hul, således at signetet har kunnet bæres i en kæde.

På forsiden er omskriften og billedmotivet i negativ.

Omskriften, adskilt fra motivet ved en rille, indledes med et hammerkors og en majuskelindskrift med ligaturen 000 = ER i ordet FABER. Hovedmotivet, en hammer og en tang, er placeret på et tresidet skjold.

Signetet er på grundlag af sin udformning og den rene majuskelindskrift dateret til midten af 1200-årene.

Oversat lyder signetets omskrift »Rung smeds signet«. Betegnelsen »smed« har i vikingetid og tidlig middelalder dækket over forskellige håndværkere, som gav sig af med arbejder i træ, sten og metal (1), og at håndværkerne ikke synes at have holdt sig til ét arbejdsområde kunne den korsprydede smedegrav fra Vinderslev kirke i Viborg amt tyde på, da symbolerne på den ene af gravstenene fra slutningen af 1100-årene antyder, at smeden, der er begravet her, ud over at have arbejdet i metal, også har taget del i bl.a. bygningshåndværk (2).

En specialisering indenfor de enkelte håndværk – også indenfor selve metalhåndværket – sker i løbet af middelalderen (3). I 1200-årene er det nok kun metalhåndværkerne, der betegner sig »faber« (smed), men endnu dækker begrebet forskellige arbejdsområder indenfor smedegruppen.

På en gravsten fra Frørup kirke i Svendborg amt (fig. 3), dateret til slutningen af 1200-årene (4) er afbildet hammer, tang, ambolt og hestesko. Matheus

Fig. 1. Rung Fabers signet. For- og bagside. Fundet i Almindingen ved grøftegravning. Vestermarie sogn, Bornholms vestre herred, Bornholms amt. Nationalmuseets 2. afdeling, inv. nr. MDCCCLIV. Foto: J.A.P. 1980.

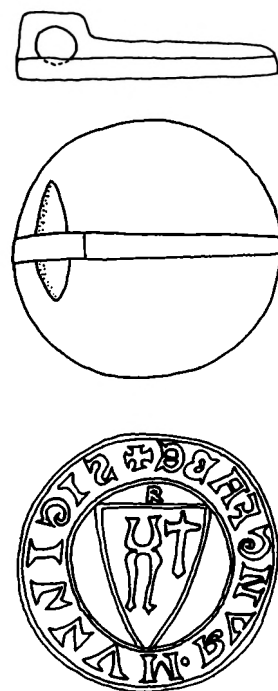

Fig. 2. Rung Fabers signet. Mål 1:1. Tegning: Birgitte Videbæk 1979.

Pepling Faber, hvis gravsten det er, har sandsynligvis hovedsagelig arbejdet som grovsmed.

Magister Jakobus Ruffus Fabær var bronzestøber, hans mestersignatur findes på flere fynske røgelseskar, som ligeledes stammer fra 1200-årenes slutning (5).

Så sent som i det 15. århundrede møder vi en klokkestøber fra Slagelse, Johannes Petri, som på nogle af sine produkter slet og ret kalder sig Jes Smid (6).

Rung smed var metalsmed, derom levner hans signet ingen tvivl, men nærmere kommer vi heller ikke hans erhverv.

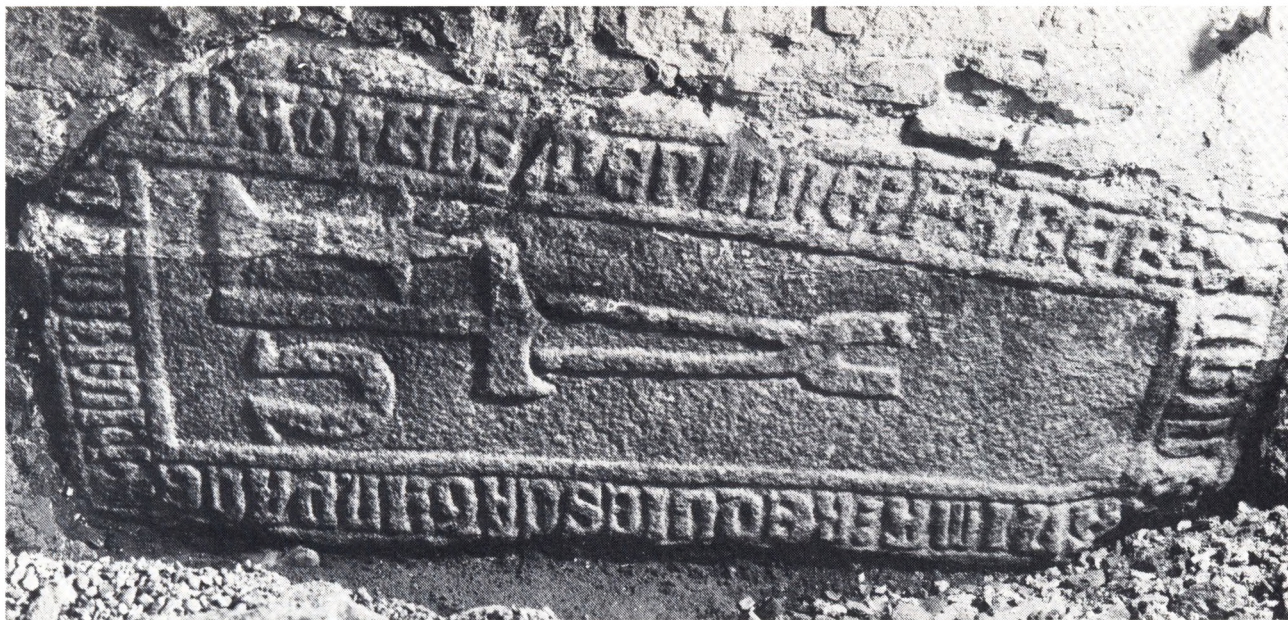

Fig. 3. Gravsten fra Frørup kirke, Svendborg amt. Hammer, tang, ambolt og hestesko karakteriserer grovsmeden. Foto: Erik Skov.

Rung smeds signet er enestående, fordi det er vort ældste kendte håndværkersignet, – det eneste fra 1200-årene. Fra de følgende århundreder, derimod, kendes flere eksempler, dog kun som aftryk, idet intet håndværkersignet fra denne periode, mig bekendt, er bevaret.

En god kilde til disse middelalderlige håndværkersigneter er, som til så meget andet, vore middelalderlige kirkeklokker, hvoraf ikke så få har fået påsat klokkestøberens signet (7).

Flertallet af disse klokkestøbersigneter er bomærkesigneter; ingen har, som Rung smed, afbildet deres arbejdsredskaber, men flere fører i deres signet deres vel nok vigtigste arbejde, en kirkeklokke.

Ovenfor omtalte klokkestøber Johannes Petri, hvis navn knyttes til flere kirkeklokker, bl.a. fra Vejrum kirke i Ringkøbing amt og fra Simonsberg kirke ved Husum i Slesvig, havde et bomærkesignet, men derudover, som det kan ses i Simonsberg, havde han som støbermærke hammer og tang (8).

En anden klokkestøber fra 1300-årene, Oluf Henriksen Kegge, havde to forskellige signeter. Begge har som hovedmotiv en klokke, kun omskriften er ikke helt enslydende (9). I Valby ved København er fundet to fragmenter fra en kirkeklokke, og på det ene af disse (fig. 4) finder vi et aftryk af Oluf Henriksen Keggens signet.

Fra slutningen af middelalderen kendes, ud over signeter fra smedefaget, også andre håndværkersigneter.

Under et dokument fra 1478 hænger et aftryk af

Fig. 4. Fragment af kirkeklokke, fundet ved havegravning i Valby ved København. Det cirkulære støbersignet har som hovedmotiv en kirkeklokke. Omskriften lyder: »S. Oli Hinrici Keggi«. Nationalmuseets 2. afdeling, inv. nr. 7941. Foto: Nationalmuseet.

Roskildeborgeren Aster Skredderes signet, hvis hovedmotiv er en opadvendt saks i et skjold (10), og fra 1480 stammer et aftryk af Odenseborgeren Bartolomæus Læges signet, en ragekniv i et skjold (11). Århus-altertavlens navnkundige mester, Bernt Notke, havde i sit signet en hammer og en passer, et aftryk heraf kendes fra et nu ødelagt brev dateret 1484 eller 1488 (12).

Måske er det slet ikke så tilfældigt, at det er et smedesignet, som er vort ældste kendte håndværkersignet, ligesom smeden er den eneste, der giver sig til kende på middelalderens gravsten.

Fra oldtiden besad netop metalsmeden en høj position i samfundet (13). I irske, tidlig-middelalderlige tekster omtales han ligefrem som en mand, der besidder profetiske evner (14).

I Danmark har smeden i begyndelsen af middelalderen endnu haft en fremskudt position, men med det middelalderlige samfunds udvikling betragtes han efterhånden på linie med andre håndværkere.

Noter

1. Nyrop 1902 s. 186.
2. Vellev 1975 s. 26.
3. Søgaard; KHL spalte 262
4. Vellev 1975 s. 27f.
5. Moltke; KHL spalte 88.
Den fulde mestersignatur findes på 2 røgelseskar fra henholdsvis Fåborg kirke, nu i NM II, inv. nr. 702, og Lunde kirke, Svendborg amt, nu i NM II, inv. nr. 350.
6. Uldall 1906 s. 195f.
7. Uldall 1906.
8. Uldall 1906 s. 195.
9. Uldall 1906 s. 60.
10. Verwohlt 1960-64 s. 104.
11. Verwohlt 1960-64.
12. Moltke 1970 s. 280f.
13. Andersen 1963 s. 9.
14. Henry 1965 s. 66.

Litteratur

- Andersen, Harald: Smeden fra Lejre. Skalk 1, 1963, p. 8-10.
- Henry, Françoise: Irish Art in the Early Christian Period to A.D. 800. London 1965.
- Moltke, Erik: Konstnär- och hantverkarsignaturer. Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder. Bd. IX, spalte 85-89.
- Moltke, Erik: Bernt Notkes Altertavle i Århus Domkirke. Bd. 1. København 1970.
- Nyrop, Chr.: Smede. Dania IX, 1902, p. 186-200.
- Søgaard, Helge: Smed. Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder. Bd. XVI, spalte 262.
- Uldall, F.: Danmarks middelalderlige kirkeklokker. København 1906.
- Vellev, Jens: Hammer og Tang. Skalk 4, 1975, p. 25-30.
- Verwohlt, Ernst: Borgerlig Heraldik i dansk Middelalder. Heraldisk Tidsskrift. Bd. I. 1960-64, p. 95-104.